

Neerlandistiek met stijl, Leiden, 30 september 2016

Direct, (vrij) indirect, of gewoon iets eigenaardigs: grammatica en retorica van de Nederlandse *inquit*-constructie

Arie Verhagen

Universiteit
Leiden

Het belangrijkste boek

- Genesis 4 (Kain heeft zijn broer Abel vermoord)

Toen zeide de Here tot Kain: Waar is uw broeder Abel?

En hij zeide: Ik weet het niet; ben ik mijns broeders hoeder?

En Hij zeide: Wat hebt gij gedaan? Hoor, het bloed van uw broeder roept tot Mij van de aardbodem. En nu, vervloekt zijt gij, ver van de bodem, die zijn mond heeft opengesperd om het bloed van uw broeder van uw hand te ontvangen. Wanneer gij de aardbodem bewerken zult, zal hij u zijn volle opbrengst niet meer geven; een zwerver en een vluchteling zult gij op de aarde zijn.

Toen zeide Kain tot de Here: Mijn misdaad is te groot om de straf te dragen. Zie, Gij verdrijft mij heden uit het land en ik zal voor uw aangezicht verborgen zijn, een zwerver en een vluchteling op de aarde; ieder, die mij aantreft, zal mij doden.

Toen zeide de Here tot hem: Geenszins; ieder, die Kain doodt, zal zevenvoudig boeten.

Het belangrijkste boek

Nieuwe Bijbelvertaling (2004)

Toen vroeg de Heer aan Kaïn: ‘Waar is je broer Abel?’

‘Dat weet ik niet,’ zei Kaïn. ‘Ik hoef toch niet op mijn broer te passen?’

De Heer zei: ‘Wat heb je gedaan? Kijk, je ziet het bloed van je broer hier op de grond! Jouw misdaad moet gestraft worden. Daarom zal het voortaan slecht met je gaan. Je moet weg van deze plek waar je je broer gedood hebt. Weg van de grond die rood is van het bloed van je broer. Ook al werk je hard op het land, er zal niets meer voor jou groeien. Voortaan moet je over de aarde zwerven!’

Kaïn zei: ‘Die straf is te zwaar! [...]’

Bijbel in gewone taal (2014)

‘Waar is Abel, je broer?’ vroeg de Heer.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde hij, ‘moet ik soms voor mijn broer zorgen?’

‘Wat heb je gedaan?’ vroeg de Heer. ‘Hoor! Uit de aarde roept het bloed van je broer tot mij om wraak! Daarom ben je nu vervloekt, verdreven word je van deze grond die doordrenkt is van het bloed van je broer. Het bloed dat jij vergoten hebt. Wanneer jij de aarde bewerkt, zal zij je niets meer opleveren. Zwerven zul je over de aarde, altijd weer verder trekken.’

‘Die straf is te zwaar,’ zei Kaïn.

Guus Kuijer

DE BIJBEL

voor ongelovigen

Het begin Genesis

(2012)

Toen [...] klonk er een stem die zei: ‘Waar is Abel, je broer?’ [...] ‘Maar om op mijn vraag terug te komen,’ zei God, want hij was het, ‘waar is Abel, je broer?’

‘Hoe moet ik dat weten,’ gromde Kaïn. ‘Ben ik soms zijn oppas? [...]’ ‘Wat heb je gedaan, Kaïn?’ vroeg God.’ Hoor je niet dat het bloed van je broer vanuit de aarde naar mij schreeuwt?’

‘Mijn oren staan wijd open,’ zei Kaïn, ‘maar ik hoor alleen de schapen blaten.’

‘Je hebt hem gedood,’ zei God.

‘U hebt hem uw zoon genoemd en hem niet beschermd,’ zei Kaïn.

Toen werd God pas echt nijdig.

‘Je bent vervloekt!’ bulderde hij. ‘Ga weg van deze plek [...] Dolend en dwalend zul je over de aarde gaan.’

Kaïn zweeg lange tijd omdat hij moest nadenken. Toen zei hij: ‘Ik heb geofferd, maar u zei niets. [...] Daarom vind ik de straf te zwaar. Als ik over de aarde moet dwalen en er behalve mijn ouders nog meer mensen op de aarde rondlopen, zullen ze zeggen: “Die man heeft geen god, die slaan we dood.”’

Ook God zweeg lange tijd omdat hij moest nadenken. ‘Daar heb je wel een punt,’ zei hij ten slotte.

Typen redeweergave

- Rol: categoriseren van fenomenen ten behoeve van analyse en verklaring (herleiden tot elementaire eigenschappen van de veronderstelde categorieën)
- *Donald dacht: Morgen kan ik president zijn* DR
- *Morgen kan ik president zijn, dacht Donald* DR
- *Morgen kon hij president zijn, dacht Donald* VIR
- Basis: grammaticale eigenschappen van alleen gerapporteerde zin

Typen redeweergave, of constructies

- Rol: categoriseren van fenomenen ten behoeve van analyse en verklaring (herleiden tot elementaire eigenschappen van de veronderstelde categorieën)
- *Donald dacht: Morgen kan ik president zijn* citaat-cx?
- *Morgen kan ik president zijn, dacht Donald*
- *Morgen kon hij president zijn, dacht Donald* } Inquit-cx
- Basis: inbeddende constructies (ow-ww-zin, zin-ww-ow)
  - met verschillende condities voor invulling ‘open slot’

Distributionele analyse, moderne leest

- **Citeer:** $[X-ww]_{\text{rapporterend}}-[Z]_{\text{gerapporteerd}}$
- **Inquit:** $[Z]_{\text{gerapporteerd}}-[ww-X]_{\text{rapporterend}}$
- Eigenschappen van passende elementen in elk slot (“paradigma’s”)
  - Reporterende zinnen: predicaten (vandaag alleen die)
  - Gerapporteerde zinnen

LASSY Treebank

ow-ww-zin: 15		zin-ww-ow: 131	
<i>zeggen</i>	4	<i>zeggen</i>	60
<i>schrijven</i>	3	<i>vinden</i>	9
		<i>schrijven</i>	8
		<i>denken, roepen</i>	7
		<i>verklaren</i>	6
		<i>stellen</i>	5
		<i>besluiten, uitleggen, waarschuwen</i>	2
<i>antwoorden, vervolgen, denken, begrijpen, stellen, verder gaan, luiden, het hebben over</i>	1	<i>antwoorden, beamen, benadrukken, beweren, citeren, concluderen, erkennen, geloven, glimlachen, klinken, koppen, laten weten, oordelen, opmerken, reageren, redeneren, schimpen, spreken, toevoegen, verduidelijken, vertellen, voorspellen, zich uitdrukken</i>	1

Constructie-specifieke gevallen

- De pers thuis heeft het over: ‘Rusland is terug naar het bronzen tijdperk’.
- ??‘Rusland is terug naar het bronzen tijdperk’, heeft de pers het thuis over.
- ‘Ik heb geen precies beeld van het moment waarop ik me ervan bewust geworden ben, dat mijn vader een historische figuur was’, drukt ze zich voorzichtig uit.
Ze drukt zich voorzichtig uit: ‘Ik heb geen precies beeld van het moment waarop ik me ervan bewust geworden ben, dat mijn vader een historische figuur was’.

SONAR-corpus, Subcorpus periodieken

- Types “ow-ww-zin” (a) en “zin-ww-ow” (b)
  - Ook hier: (b) ruim 10x zo frequent als (a)
  - 400 gevallen van elk
    - lexicale en pronominale onderwerpen in beide zinnen in beide types
  - Resterend na handmatige correctie
    - Gerapporteerde zin – rapporterende zin: 286 (‘Citeer’)
    - Rapporterende zin – gerapporteerde zin: 383 (*Inquit*)
- Rapporterende zinnen: predicaten
  - Geen hoogfrequente die uniek zijn voor één constructie
  - Wel betekenisvolle patronen

SONAR Corpus, ±300 zinnen van elk type

- Meest frequente types in beide constructies

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1	Citeer-constructie								Inquit-constructie						
2	predikaat	1=pro,2=prc	1=pro,2=np	1=np,2=prc	1=np,2=np	totaal	%		predikaat	1=pro,2=prc	1=pro,2=np	1=np,2=prc	1=np,2=np	totaal	%
3	zeggen	38	40	28	9	115	40%		zeggen	59	49	40	46	194	51%
4	schrijven	2	7	6	5	20	7%	←	vertellen	3	5	3	4	15	4%
5	luiden			9	10	19	7%	←	denken	5		7		12	3%
6	denken	12	3			15	5%	←	stellen		3	5	3	11	3%
7	toegeven	4	6	1	2	13	5%	←	weten	1	1	5	2	9	2%
8	waarschuwen	1		5	5	11	4%	←	verklaren	1	4		3	8	2%
9	toevoegen (eraan)	3	3	1	3	10	4%	←	vinden	2	1	2	3	8	2%
10	stellen	1	1	3	2	7	2%	←	schrijven	3	2	2		7	2%
11	verklaren			2	3	5	2%	←	uitleggen		4	2	1	7	2%
12	antwoorden	3			1	4	1%	←	beweren		1	1	4	6	2%
13	roepen	3				3	1%	←	luiden	1		1	4	6	2%
14	verduidelijken			2	1	3	1%	←	bevestigen		2		2	4	1%
15	vertellen	1		1	1	3	1%	←	waarschuwen	1		3		4	1%
16	aanvullen			1	2	3	1%		besluiten	1	1		1	3	1%
17	redeneren	1		1		2			aanvullen			1	1	2	
18	uitleggen	1		1		2			opmerken		2			2	
19	verzekeren	2				2			reageren		1	1		2	
20	besluiten	1	1			2			redeneren	2				2	
21	vervolgen		2			2			toegeven		1	1		2	
22	beweren	1			1	2			vervolgen			1	1	2	
23	weten	1	1			2			verzekeren		1	1		2	

SONAR Corpus, ±300 zinnen van elk type

- Alleen gebruikt in Citeer-constructie:
- *bedoelen* (1 x 5)
- *lezen* (1 x 3)
- *melden, sneren* (2 x 2)
- *adviseren, beamen, bepalen, betekenen, betogen, bewijzen, concluderen, doceren, getuigen, herhalen, laten ontvallen (zich), onthullen, openbaren, relativeren, repliceren, signaleren, vloeken, voornemen (zich), zien* (20 x 1)

SONAR Corpus, ±300 zinnen van elk type

- Alleen gebruikt in *Inquit*-constructie:
- *heten* (*het*) (1 x 8)
- *menen* (1 x 5)
- *klinken* (*het*) (1 x 4)
- *erkennen*, *vaststellen*, *vrezen* (3 x 3)
- *bekennen*, *grinniken*, *herinneren* (*zich*), *zuchten*, *verontschuldigen* (*zich*), *vermoeden* (6 x 2)
- *bepreien*, *bezweren*, *constateren*, *filosoferen*, *jubelen*, *koppen*, *kreunen*, *laten weten*, *oordelen*, *poneren*, *scanderen*, *schatten*, *schimpen*, *verdedigen* (*zich*), *verzuchten*, *meedelen*, *mopperen*, *beklemtonen*, *beseffen*, *zingen*, *aanwijzen*, *toesnauwen*, *glunderen*, *mijmeren*, *glimlachen*, *betreuren*, *voorspellen*, *lachen*, *horen* (28 x 1)

Alleen *Inquit*: meerstemmigheid in Z_{gerapporteerd}

Ze hadden de eer van hem en zijn vrouw geschonden, zei de 59-jarige dader tegen de politie.

De markt was er nog te streng gereguleerd, redeneerde Enron.

Deregulering kon niet ver genoeg gaan, vond hij.

On-linehandel in afgeleide energieproducten - de 'nieuwe' handel die hij had opgezet - moest volledig vrij zijn, vond hij.

Het Amerikaanse onderzoek schetste "een grimmig portret van de impact van de ziekte van Alzheimer op wereldschaal", zegt Hunt.

Olga's moeder zou de rijke fruitoogst uit Bosnië missen, zei ze

Een paar uur [eerder] was ploeggenoot Wout Poels uit de Tour de France gestapt. Voor een camera van de NOS legde hij uit waarom.

Wout was ziek, zei hij. Voor de rest heb ik niet veel kunnen volgen van hetgeen Wout vertelde.

Twee constructies

- **Citeer:** $X\text{-}ww_c\text{-}[Z]_{\text{syntaxis onafhankelijke zin}}$: “Verschuif perspectief”
  - Rapporterende zin: relatief neutraal, beschrijvend (van rol in communicatie en/of cognitie)
  - Gerapporteerde zin: geen invloed vanuit hoger perspectief
- **Inquit:** $[Z]_{\text{syntaxis onafhankelijke zin}}\text{-}ww_I\text{-}X$: “Kwalificeer als X”
  - wijs toe aan bron, met meer of minder kwalificaties
  - Rapporterende zin: hogere graad van subjectiviteit (in hoger perspectief)
  - Gerapporteerde zin: enige/veel invloed vanuit hoger perspectief

Inquit-constructie

- Zowel enige iconiciteit:
  - zonder inleiding presenteren van uitspraak/gedachte: zonder meer lezer uitnodigen hierin ‘mee te gaan’
  - vervolgens gekwalificeerd (epistemische en/of evidentieële kwalificatie)
    - vgl. Bolinger (1965), Verhagen (1986)
- als enige conventionaliteit: niet alle talen
  - Mandarijn (vgl. Lu & Verhagen 2016)
  - en verschillend in verschillende talen
    - Engels-Nederlands

Taalverschillen

- Engels

DR₁: *John said: I will be late*

DR₂: *I will be late, said John*

DR₃: *I will be late, John said*

- Maar:

John concluded: I will be late

?? *I will be late, concluded John*

I will be late, John concluded

- Nederlands

DR₁: *Jan zei: Ik ben te laat*

DR₂: *Ik ben te laat, zei Jan*

- Pilot-studie

- 8 narratieve teksten, ±2000 woorden elk

- 2 genres (fictie, journalistiek)

- DR₂: alleen *say* (*thought* ook OK)

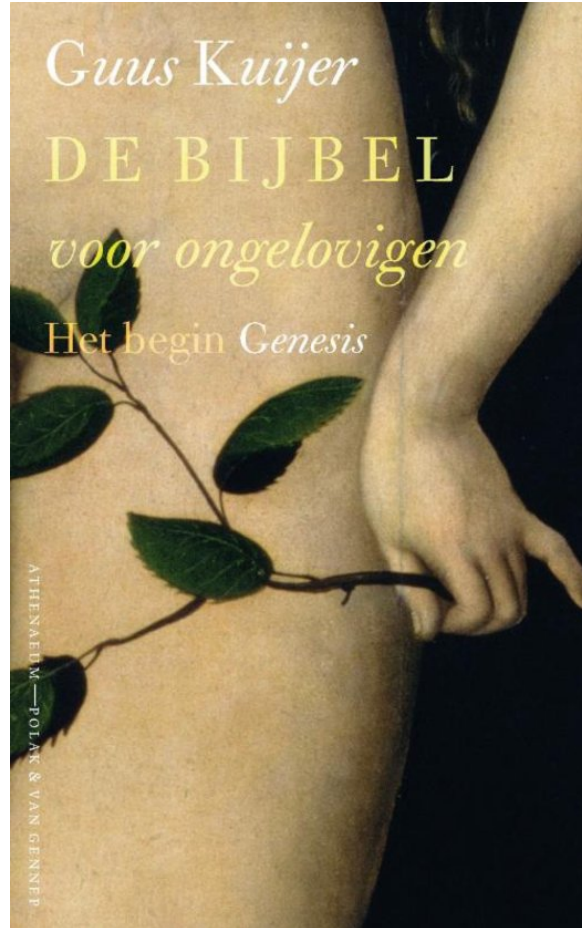
- DR₃: *say* (9), *notice*, *murmur*, *supply*

Conclusies

- Theoretisch
  - Categorieën van redeweergave, taalkundige basis, taalafhankelijkheid
- Grammatica van het Nederlands
  - N.a.v. stilistische observaties

Conclusies

- Stilistisch

‘Maar om op mijn vraag terug te komen, zei God, want hij was het, ‘waar is Abel, je broer?’ ‘Hoe moet ik dat weten,’ gromde Kaïn. ‘Ben ik soms zijn oppas? [...]’

‘Wat heb je gedaan, Kaïn?’ vroeg God.’ Hoor je niet dat het bloed van je broer vanuit de aarde naar mij schreeuwt?’

‘Mijn oren staan wijd open,’ zei Kaïn, ‘maar ik hoor alleen de schapen blaten.’

‘Je hebt hem gedood,’ zei God.

‘U hebt hem uw zoon genoemd en hem niet beschermd,’ zei Kaïn.

Toen werd God pas echt nijdig.

‘Je bent vervloekt!’ bulderde hij. ‘Ga weg van deze plek [...] Dolend en dwalend zul je over de aarde gaan.’

Bedankt!

Bibliografie

- Bally, Charles (1912), Le style indirect libre en français moderne. *Germanisch-Romanische Monatsschrift* 4: 549-556, 597-606.
- Clark, Herbert H. (1996), *Using Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dancygier, Barbara (2012). *The Language of Stories. A Cognitive Approach*. New York: Cambridge UP.
- Dancygier, Barbara, & Eve Sweetser (eds.) (2012), *Viewpoint in Language. A Multimodal Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dancygier, Barbara, Wei-lun Lu, Arie Verhagen (eds.) (2016), *Viewpoint and the Fabric of Meaning. Form and Use of Viewpoint Tools across Languages and Modalities*. De Gruyter Mouton.
- Duijn, Max J. van (2016), *The Lazy Mindreader. A Humanities Perspective on Mindreading and Multiple-Order Intentionality*. Ph.D. dissertation, Leiden University.
- Duijn, Max J. van, et al. (2015). When narrative takes over: The representation of embedded mindstates in Shakespeare's *Othello*. *Language and Literature* 24: 148-166.
- Evans, N. (2012), 'Some problems in the typology of quotation: a canonical approach'. In: Dunstan Brown, Marina Chumakina, Greville G. Corbett (eds.), *Canonical Morphology and Syntax*. Oxford: Oxford University Press, 66-98.
- Hagenaar, Elly (1996), Free indirect speech in Chinese. In: Janssen, Theo A.J.M. & Wim van der Wurff (eds.), *Reported Speech. Forms and functions of the verb*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 289-298.
- Jeffries, Lesley & Dan McIntyre (2010), *Stylistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Köder, Franziska M. (2016), *Between direct and indirect speech. The acquisition of pronouns in reported speech*. Ph.D. dissertation, University of Groningen.
- Leech, Geoffrey N. & Mick Short (1981), *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. London: Longman. [Second edition 2007, Harlow: Pearson.]
- Lu, Wei-lun and Arie Verhagen (2016), Shifting viewpoints: How does that actually work across languages? An exercise in parallel text analysis. In: Dancygier et al. (eds.), 169-190.
- Sanders, José (2010), Intertwined voices: Journalists' modes of representing source information in journalistic subgenres. *English Text Construction* 3: 226-249.
- Vandelanotte, Lieven (2004), Deixis and grounding in speech and thought representation. *Journal of Pragmatics* 36: 489-520.
- Vandelanotte, Lieven (2012), Evoking discourse spaces in speech and thought representation. In: Dancygier & Sweetser (eds.), 198-218.
- Verhagen, Arie (2005), *Constructions of Intersubjectivity. Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Verhagen, Arie (2012), Construal and Stylistics – within a language, across contexts, across languages. *Stylistics across Disciplines. Conference Proceedings*. CD-ROM. Leiden.